

Rapport 2007:17

Arkeologisk förundersökning

Aska Mellangård

Ny maskinhall

RAÄ 45

Aska 8:14

Hagebyhöga socken

Vadstena kommun

Östergötlands län

Emma Karlsson

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M

K U L T U R M I L J Ö A V D E L N I N G E N

Aska Mellangård

Ny maskinhall

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Arkeologisk bakgrund	4
Syfte och metod	5
Resultat	6
Referenser	6
Tekniska uppgifter	7
 Bilaga 1. Historiska kartor	 8
Bilaga 2. Plan- och profilritningar	10

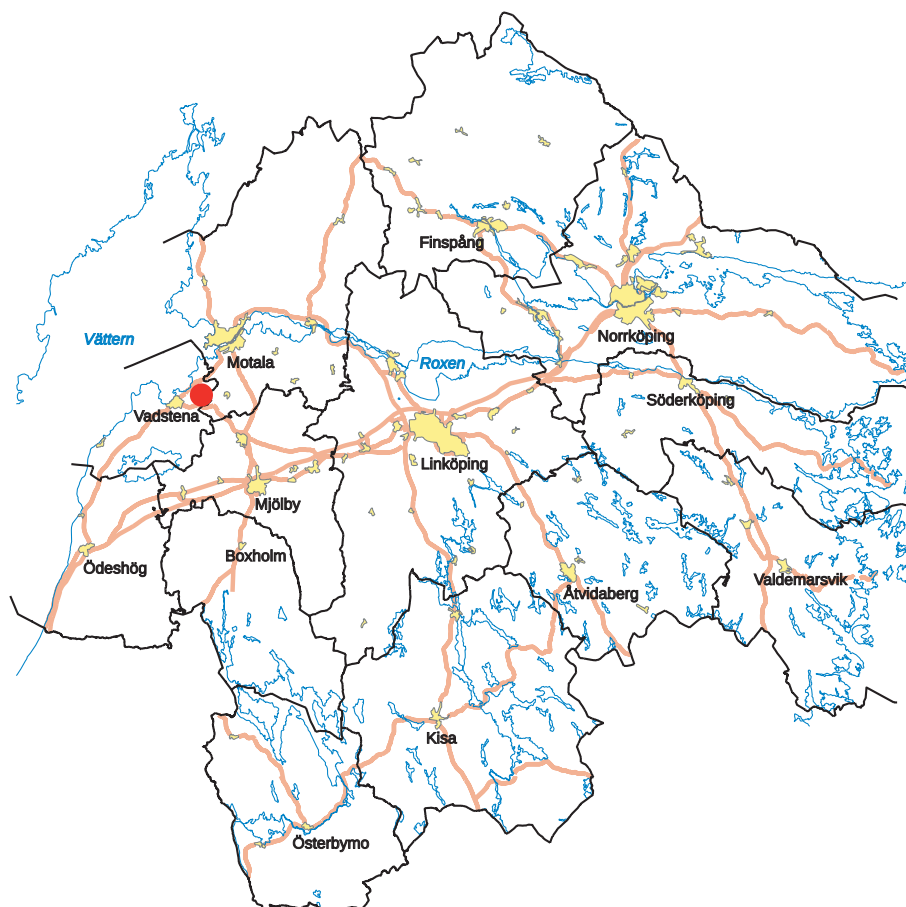
Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
K U L T U R M I L J Ö A V D E L N I N G E N

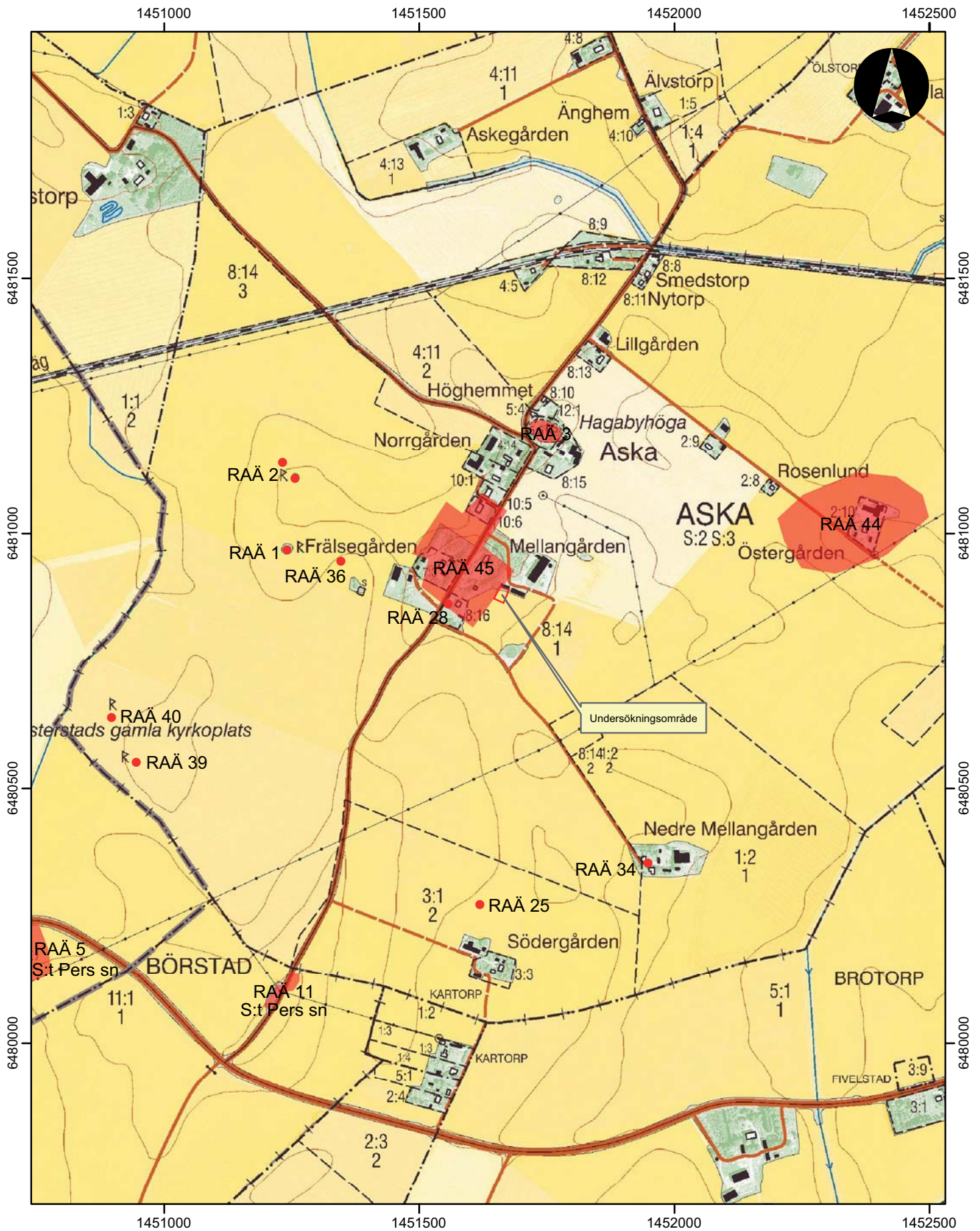
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
lansmuseum@lansmus.linkoping.se • www.linkoping.se/lansmuseum

Sammanfattning

Östergötlands länsmuseum genomförde i juni 2006 en arkeologisk förundersökning inom fastigheten Aska 8:14, Hagebyhöga socken, Vadstena kommun. Arbetet utfördes med anledning av planerad byggnation av verkstad och maskinhall. Exploateringsområdet låg i utkanten av Aska medeltida bytomt. Tre stolphål, ett mörkare lager med kol och tegelflis samt en stenkonzentration framkom. Lämningarna tolkas höra samman med den historiska bytomten. Östergötlands länsmuseum anser att ytterligare arkeologiska åtgärder inte är nödvändiga.

Emma Karlsson
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Inledning

Det aktuella arbetet föranleddes av uppförande av verkstad och maskinhall inom fastigheten Aska 8:14, Hagebyhöga socken, Vadstena kommun, Östergötland. Byggnationen planerade att uppta en yta om ca 30x40 m. Två äldre byggnader skulle rivas. Den nya byggnaden skulle delvis uppföras på åkermark delvis på platsen för de äldre byggnaderna. Uppdragsgivaren var Claes Rehn, Aska Mellangård. Den arkeologiska undersökningen bekostades av Länsstyrelsen i Östergötlands län. Ansvarig för fält- och rapportarbetet var undertecknad.

Arkeologisk bakgrund

Det aktuella undersökningsområdet är beläget delvis inom Aska historiska bytomt, RAÄ 45. Den större delen av exploateringsområdet ligger dock utanför. På en Storskifteskarta från 1760 finns ett torp på platsen. Byn är omnämnd i skriftliga källor från 1300-talets första hälft som *"de villa asceum"*. Under historisk tid bestod byn av åtta hemman. Speciellt för byn är att den under medeltid endast ägdes av frälse (Arkiv ÖLM).

Nordost om byn ligger en storhög även kallad Aska-högen, RAÄ 3. Den är 65x40 meter och 2-3,5 meter hög (fig 4). En mindre arkeologisk undersökning har gjorts för att utröna huruvida högen är en naturbildning eller ej. Vid undersökningen kunde det fastställas att högen delvis är uppbyggd. I massorna hittades bland annat djurben som daterats till 600-talet e Kr (Arkiv ÖLM).

Åkrarna kring storhögen har nyligen undersökts med metalldetektor. Undersökningen har gjorts inom forskningsprojektet *"Östergötlands politiska geografi 400-1000 e Kr"*. I åkermarken hittades fragment av spännbucklor, en kedja och en silverfiligranpärla vilka daterats till 900-talet (Rundkvist 2006).

I området kring Aska har det funnits flera stora gravfält som under årens lopp blivit alltmer förstörda av åkerbruket. Cirka 150 m väster om Aska Frälsegård framkom 1920 mycket rikt utrustade gravar (RAÄ 36) i samband med borttagande av tre rösen. De är daterade till vikingatida och innehöll bland annat hästutrustningsdetaljer, förgyllda berlocker och en orientalisk bronskanna. Förutom kannan från Orienten fanns även importföremål från Västeuropa. Mest känt bland gravfynden är två silverhängsmycken föreställande en kvinna respektive en man (Arne 1932,

Figur 3. Utdrag ur 1760 års storskifteskarta med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5 000.

Stenberger 1964:709ff). Både Askahögen och de undersökta gravarna talar för att de som varit bosatta här haft en betydande roll i samhället under yngre järnålder.

Cirka 100 respektive 200 m från de borttagna gravarna finns ytterligare gravar, RAÄ 1 och 2. Den förstnämnda är en hög om ca 15 m i diameter. På högen har mycket röjningssten lagts upp vilket gör att dess ursprungliga konstruktion är svår att fastställa. RAÄ 2 består av två högar, 5 respektive 9 m i diameter. Även på dessa har mycket röjningssten lagts upp. Gravarna är sannolikt samtida med dem som borttogs och undersöktes på 1920-talet.

Oxenstierna (1958) skriver även att *"I den stora kullen har man vid grävning hittat lerurnor och ben"*. Med den "stora kullen" avses sannolikt Askahögen. Han hävdar även att ett stort antal gravar är bortodlade vid och kring Askahögen. Här ska en spjutspets vara funnen som numera förvaras på SHM och är daterad till romersk järnålder (Oxenstierna 1958:119). Det är med stor sannolikhet resterna efter dessa gravar som hittats i den ovan beskrivna undersökningen med metalldetektor.

År 1885 påträffades ytterligare en rikt utrustad grav i Aska. Bland fynden fanns vapen, hästutrustning och köksredskap. Exakt var den påträffats är något oklart. Enligt Arne (1932) hade gravhögen enligt vissa legat vid Aska Östergård och enligt andra vid Aska Mellängård. Graven har daterats till ca 875 e Kr (Arkiv ÖLM). Vid Aska Mellängård finns inga

uppgifter om gravar eller lösfynd. Vid Aska Östergård, ca 700 m öster om den historiska bytomten, finns däremot ett borttaget gravfält, RAÄ 44. Nordenskiöld skriver i ett manus från 1882: *"uti stensatta kullar vid den östligaste belägna af Askagårdarna, nära Fivelstad sockengräns, har man hittat hela människoskelett i somliga äfven krukor med brända ben"*. *"Not: Detta var vid skiftet för 14 år sedan"*. Enligt Oxenstierna bör detta ha varit omkring 1868 (Oxenstierna 1958:119). Gravarna syns tydligt på det historiska kartmaterialet vid Aska Östergård.

Förutom lämningarna från järnålder har en skaft-hålsyxa, RAÄ 28, påträffats i Aska. Fyndplatsen är cirka 100 m sydost om den aktuella exploateringsytan.

Syfte och metod

Syftet med förundersökningen var att fastställa huruvida fast fornlämning kom att beröras av det planerade arbetsföretaget. Om enstaka lämningar påträffades inom området skulle de undersökas och dokumenteras, varvid ålder, karaktär, omfattning söks fastslås. Om lämningarna var av mer omfattande karaktär exempelvis gravar skulle de dokumenteras i plan och kvarligga i väntan på länsstyrelsens fortsatta beslut i ärendet. Förundersökningens resultat ska ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet.

Figur 4. Askahögen, RAÄ 3, sedd från sydväst. Foto Emma Karlsson, ÖLM.

De närliggande fornlämningarna, det historiska kartmaterialet, ortnamnet och det topografiska läget tydde på att både medeltida och förhistoriska bebyggelse lämningar kunde finnas i området för den aktuella exploateringen. Det kunde även finnas gravar i området även om de tycks vara koncentrerade väster och norr om byn. Vid undersökningen skulle det försöka fastställas huruvida det fanns en rumslig koppling mellan den medeltida/historiska bytomten och eventuella boplatsslämningar från yngre järnålder. Arbetet genomfördes genom att sökschakt öppnas upp. De mättes in med GPS och översiktsfotografier av området togs.

Resultat

Totalt öppnades 6 sökschakt inom den del av exploateringsytan som låg i åkermark. Området var ca 530 m² stort. Schakten hade en sammanlagd yta om 170 m². Matjordslagret varierade i tjocklek mellan 0,2-0,3 m. Fyra mörkfärgningar framkom och undersöktes. I fyllningen i två av dem fanns tegel, yngre rödgods samt obrända ben. Tre av dem tolkades som stolphål och det fjärde som ett stenlyft. Dessutom framkom en stenkongregation samt ett tunnare lager som innehöll kol och tegelflis. Med tanke på det ringa materialet och fyndens karaktär togs inga kolprover för ¹⁴C-analys. Lämningarna tolkas höra samman med den historiska bytomten. Östergötlands länsmuseum anser att ytterligare arkeologiska åtgärder inte är nödvändiga.

Referenser

Arne T J. 1932. Ein bemerkenswerter fund in Östergötland. I: *Acta Archaeologica*.

Oxenstierna E. 1958. *Die ältere eisenzeit in Östergötland*.

Nordenskiöld. Östergötlands minnesmärken. Manus 1869-82. Utgivet i *Meddelande från Östergötlands Fornminnes- och Museiförening* 1920.

Rundkvist M. 2006. *Prospektering kring Askahögen i Hagebyhöga socken, 12 april 2006*. Arkivrapport.

Stenberger M. 1964. *Det forntida Sverige*.

Östergötlands länsmuseum topografiska arkiv.

Kartor

Geometrisk avmätning 1635 LMS D31-3:D5:42-3

Geometrisk avmätning 1705 LMS D31-3:1

Storskifte 1760 LMS D31-3:3

Häradsekonomiska kartan 1868-77 RAK J112-44-5

Figur 5. Utredningsområdet sedd från sydväst. Foto Emma Karlsson, ÖLM.

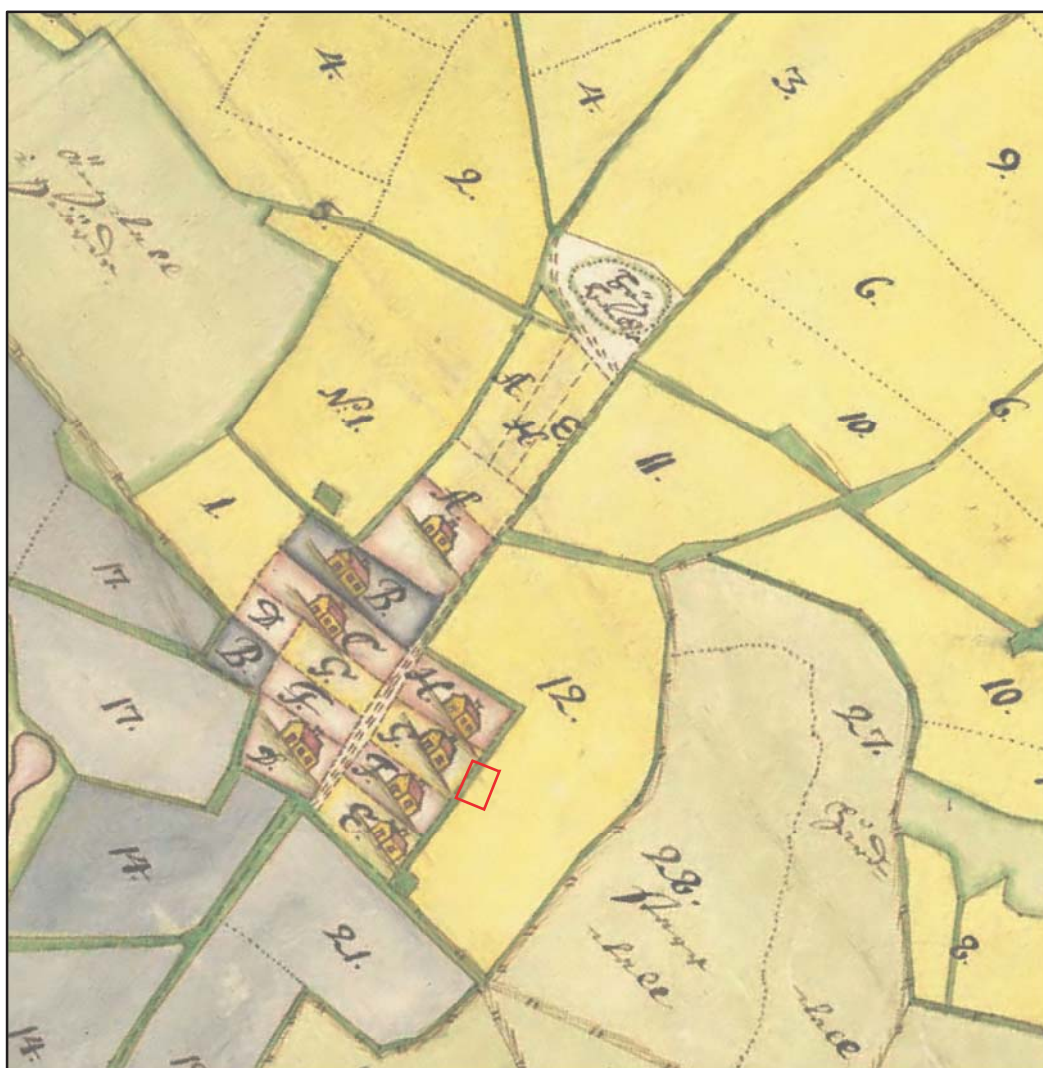
Tekniska uppgifter

Lokal	Aska 8:14
Socken	Hagebyhöga
Kommun	Vadstena
Län och landskap	Östergötland
Ekonomiska kartans blad	085 60 (8F 6a Hagebyhöga)
Koordinater	X6480880, Y1451660
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon v
Uppdragsgivare	Claes Rehn, Aska Mellangård
Kostnadsansvarig	Länsstyrelsen i Östergötland
Projektledare	Emma Karlsson
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning
Fältarbetstid	2006-06-12
Yta	530 m ²
Lst dnr	431-9731-06
Lst handläggare	Carin Claréus
ÖLM dnr	234/06
ÖLM projektnummer	530480
Fynd	Nej
Foto	Ja (digitalt)
Analyser	Nej
Grafik	Emma Karlsson
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket dnr 507-99-499
ISSN 1403-9273	Rapport 2007:17 © Östergötlands länsmuseum

Bilaga 1. Historiska kartor

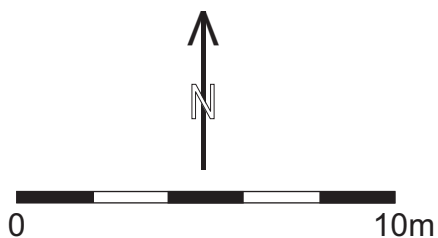
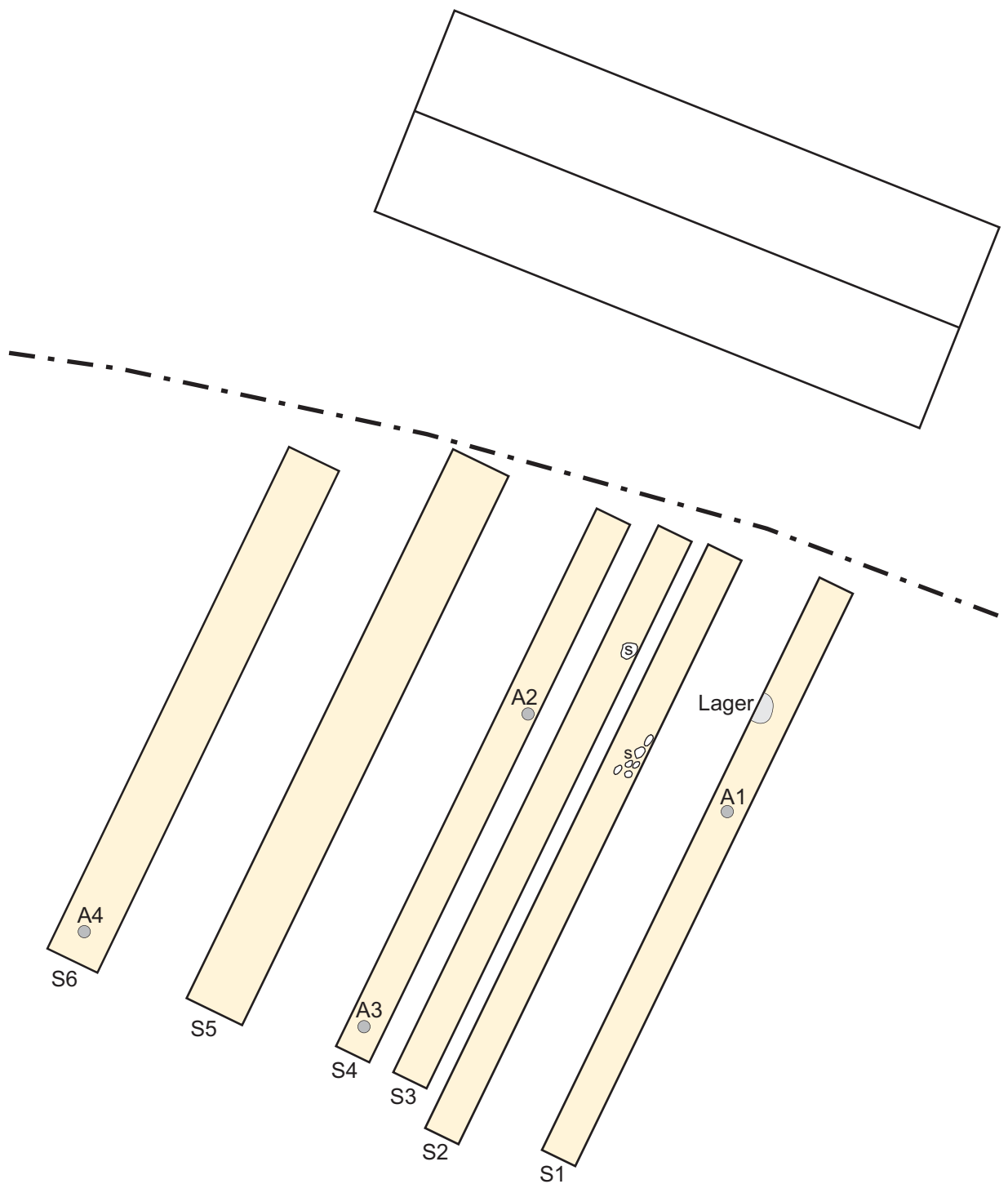

Utdrag ur 1635 års karta med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5 000.

Utdrag ur 1705 års karta med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5 000.

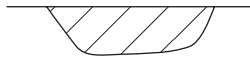
Bilaga 2. Plan- och profilritningar

Aska 8:14
Hagebyhöga socken
Vadstena kommun, Ög

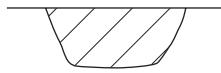
Schaktritning
Skala 1:200
Dnr 234/06
2006-06-12 Emma Karlsson
Renritning Lasse Norr

A1

Brun sand, kalk, enstaka kolbitar.

A2

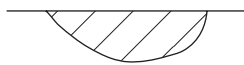
Brun jord, enstaka sten 0,06-0,10 m Ø.
Tegel, porslin och yngre rödgods i ytan.

A3

Brun, humös sand, enstaka brända ben.

A4

Gråbrun sand, enstaka kolstänk.

Aska 8:14
Hagebyhöga socken
Vadstena kommun, Ög

Profilritning
Skala 1:20
Dnr 234/06
2006-06-12 Emma Karlsson
Renritning Lasse Norr

Östergötlands länsmuseum genomförde i juni 2006 en arkeologisk förundersökning inom fastigheten Aska 8:14, Hagebyhöga socken, Vadstena kommun. Arbetet utfördes med anledning av planerad byggnation av verkstad och maskinhall. Exploateringsområdet låg i utkanten av Aska medeltida bytomt. Tre stolphål, ett mörkare lager med kol och tegelflis samt en stenkonzentration framkom. Lämningarna tolkas höra samman med den historiska bytomten. Östergötlands länsmuseum anser att ytterligare arkeologiska åtgärder inte är nödvändiga.